

Закордонною групою УСДРП — А. Жуком, В. Дорошенком та ін. Аналізуються і взаємини націонал-демократів із соціал-демократами, що розглядаються, зокрема, як болісний конфлікт поколінь в українському суспільно-політичному русі.

Отже, без сумнівів, монографія І.Б. Гирича «Українські інтелектуали і політична окремішність...» є вагомим внеском в українську історіографію щодо студіювання розвитку суспільно-політичної думки часів творення модерної нації. Запропонована автором класифікація головних напрямів ідеологічних рухів українських інтелектуалів може бути прийнята як робоча модель для подальших досліджень. Треба, крім того, відзначити як позитивну рису перегляд у роботі цілої низки історіографічних стереотипів та усталених характеристик громадських діячів (на кшталт сугубого культурництва В. Антоновича тощо).

Варто також звернути увагу на розлогий бібліографічний перелік публікацій, дотичних до історії української суспільно-політичної думки другої половини XIX — початку XX ст. Він налічує 657 позицій і може бути вельми корисним показником для дослідників української інтелектуальної історії.

Дарія Черкаська

Archeoturystyka w regionie — region w archeoturystyce / red. Anetta Głowacka-Penczyńska, Jacek Woźny, Justyna Żychlińska. — Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2015. — 145 s.

«Археотуризм в регіоні — регіон в археотуризмі» — ця збірка наукових статей присвячена актуальному питанню презентації та популяризації археологічної спадщини Республіки Польща на прикладі Помор'я та Великопольщі.

Збірка складається з короткого вступного слова та десяти статей, які умовно можна поділити на:

— теоретичні (Justyna Żychlińska, Jakiej archeologii potrzebuje współczesna turystyka polska? (Юстина Жихлінська. Якої археології потребує сучасна польська туристика?) (С. 9–22); Mateusz Żmudziński, Dagmara Król, Rzymski budowy jako atrakcje turystyczne w Europie (Матеуш Жмудзінський. Дагмара Круль, Римські будівлі як туристичний об'єкт у Європі) (С. 23–31));

— присвячені конкретним археологічним об'єктам або групам об'єктів (Dariusz Karczewski, Projekt nadgopłańskiego szlaku archeoturystycznego (Даріуш Карчевський. Проект археотуристичного маршруту над р. Гопла) (С. 32–40); Marta Wołyńska, Archeoturystyka miejska, czyli turystyczne i muzealne walory miejskich stanowisk archeologicznych, napod stawie badań przeprowadzonych w Gdańsku. Czy można zwiedzić wykopaliska? (Марта Волинська. Міська археотуризм, або Туристичні і музейні якості міських археологічних об'єктів на базі досліджень, які провадилися у Гданську. Чи можна відвідувати розкопки?) (С. 41–63); Magdalena Bis, Wojciech Bis, Tykocin — zamek nad Narwią dawniej i dziś (Магдалена Біс, Войцех Біс. Тикоцин — замок над р. Нарвою: минуле і сьогодення) (С. 64–80); Jacek Woźny, Zabytki archeologiczne Szlaku Brdy (Яцек Возний. Археологічні об'єкти по течії р. Брди) (С. 81–90); Zbigniew Zyglewski, Miejsce archeoturystyki w działalności «Parku Kulturowego Wietrzychowice» (Збігнев Зиглевський. Місце археотуризму в діяльності «Парку культури Ветшиховіце») (С. 91–111); Hanna Michniewicz-Ankiersztajn, Alicja Gonia, Perspektywy rozwoju turystyki w powiecie bydgoskim w świetle potencjału archeologicznego obszaru (Ханна Міхневич-Анкерштайн, Аліція Гоня. Перспективи розвитку туризму в Бидгощському повіті в світлі потенціалу археологічної зони) (С. 112–127); Kamilla Waszczuk, Piotr Pachulski, Robert Prawniczak, Niewykorzystane możliwości archeoturystyki na Pojezierzu Gnieźnieńskim (Камілла Ващук, Пьотр Пахульський, Роберт Правничак. Невикористані можливості археотуризму в Гнезненському озерному районі) (С. 128–137); Justyna Żychlińska, Daniel Żychliński, Zarchologią przez Wielkopolskę (Юстина Жихлінська, Данель Жихлінський. З археологією через Великопольщу) (С. 138–145)).

Більшість статей добре проілюстрована та має додатки у вигляді таблиць, діаграм та графіків, що просто необхідно для висвітлення археологічного матеріалу.

Археотуризм в Польщі почала розвиватися відносно нещодавно, хоча цей напрям широко представлений у Великій Британії, Сполучених Штатах Америки, Німеччині та інших країнах. Це пов'язано насамперед з тим, що археологічні об'єкти є одними з найскладніших для презентації неспеціалістам. Достатньо просто показувати залишки античних міст або такі великі споруди з каменю, як піраміди в Єгипті чи Стоунхендж у Великій Британії, але необхідно докласти великих зусиль для того, щоб захопити туристів відвідати фундаменти замку або костель, якщо вони не є істориками або археологами.

Крім того, в Польщі, як і в Україні, склалася певна традиція серед спеціалістів-археологів. Так, вони вважають, що найважливішим є саме вивчення археологічного об'єкта, а подальше його існування підпорядковане меті збереження об'єкта як джерельної бази.

Власне археологічні дослідження є руйнуючими за своєю природою. Після їх проведення часто найпростішим та найдешевшим способом консервації є відновлення тих умов, в яких артефакти перебували протягом довгого періоду часу, іншими словами, краще знову засипати їх ґрунтом. Звичайно, йдеться не про невеликі знахідки, які передаються до фондів музеїв, а про залишки будівель, сакральних місць, монументального мистецтва тощо, тобто про те, що називають нерухомими пам'ятками.

Поява цієї збірки, де описані приклади археологічних об'єктів, які спробували перетворити на привабливі туристичні об'єкти, є надзвичайно важливою не тільки для Польщі, але й для України, особливо враховуючи той факт, що велика кількість археологічних культур та спільних за типологією та стилем пам'яток присутня на територіях обох країн.

Вступ містить обґрунтування обраної теми, пояснення, чому і для чого обрана саме вона. Перша ж стаття Юстини Жихлінської «Якої археології потребує сучасна польська туристика?» фактично є продовженням вступу, де автор зазначає, що ж розуміється під поняттям «археотуристика». У статті використано поняття Міхала Крюгера «Туристика археологічна — це подорожі, метою яких є відвідання і ознайомлення з поселеннями та історичними місцями. Мотиваційною силою таких подорожей є зацікавлення минулим та розширення знань про давні або історичні культури».

Незважаючи на те що Крюгер писав про середземноморські культури, таке визначення достатньо універсальне і придатне для більш широкого кола археологічних об'єктів. Саму статтю побудовано за принципом відповідей на запитання: «Чим є археотуристика?», «Ким є турист?», «Які перспективи розвитку польської археотуристики?» тощо.

Перша частина цієї статті разом зі статтею Матеуша Жмудзінського, Дагмари Круль «Римські будівлі як туристичний об'єкт у Європі» складають короткий ретроспективний огляд розвитку археотуристики в Європі, хоча досить суперечливо називати античні подорожі Геродота або Тацита прикладами туристичної діяльності, як це робить доктор Жихлінська (С. 9).

Надзвичайно цікавою і важливою є стаття Марти Волинської про археологічні об'єкти Гданська. Це місто має значну кількість таких об'єктів, що досить вдало вписані в міське середовище. Крім того, у статті розглянуто достатньо контроверсійну тему: чи можна відвідувати археологічні об'єкти під час розкопок? Автор зазначає аргументи «за» і «проти», а також пропонує спосіб вирішення цієї проблеми.

У статтях Даріуша Карчевського «Проект археотуристичного маршруту над р. Гопла», Яцека Возного «Археологічні об'єкти по течії р. Брди», Юстини та Данієля Жихлінських «З археологією через Великопольщу» описано перспективні або вже існуючі археологічні маршрути з описанням об'єктів, які на них знаходяться.

У решті статей описано досвід використання археологічних об'єктів як частин більших пам'яток (замок в Тикоціні та «парк культури Ветшиховіце»), а також перспективи залучення таких об'єктів для розвитку регіонів (Бидгощський повіт та район Гнезненської височини).

Загалом у збірці статей зібрано досвід розвитку археологічної туристики в Польщі. Серед досліджень авторів є як узагальнюючі статті, так і присвячені конкретним об'єктам, населеним пунктам та регіонам. Ця збірка є комплексною роботою з вивчення досвіду презентації археологічних об'єктів у північно-західній частині Польщі.